

تحلیلی بر اهمیت آمادگی دفاعی از دیدگاه اسلام با تأکید بر هشت سال دفاع مقدس

سید اصغر جعفری^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۱۰/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۱/۰۱

چکیده:

یکی از عناصر اصلی امنیت ملی، دفاع از حاکمیت و تمامیت ارضی کشور، و کسب قدرت نظامی است. مسئله‌ای که تاکنون هیچ کشوری آن را به بوته فراموشی سپرده است. چرا که امروزه دولتی می‌تواند در نظام بین‌المللی نیرومند و قوی ظاهر شود که از قدرت نظامی و توان بازدارندگی بالایی برخوردار باشد. به همین دلیل کسب قدرت نظامی در دوران معاصر موضوعی مهم و سرنوشت‌ساز تلقی می‌شود. اینکه مکتب حیات‌بخش اسلام نسبت به کسب آمادگی نظامی چه نظری دارد و آیا مجهز شدن به پیشرفته‌ترین سلاح‌های روز را برای توازن نظامی و تسلیحاتی لازم می‌داند یا خیر، سؤالاتی است که در این پژوهش با استفاده از روش تحلیل محتوا و با نگاهی بر نقش آن در دوران دفاع مقدس به آن‌ها پاسخ داده شد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که در اسلام حفظ آمادگی دفاعی و کسب قدرت نظامی و فناوری‌های دفاعی به‌منظور ترساندن دشمنان و بازداشتن آن‌ها از تجاوز امری لازم و واجب است. زیرا که اگر دشمنان متوجه شوند که نظام اسلامی از آمادگی لازم برخوردار است، هرگز چشم طمع به سرزمین آنان نخواهد دوخت.

واژگان اصلی:

قدرت دفاعی، امنیت، اسلام، بازدارندگی، دفاع مقدس

مقدمه

در دنیای متشکل از کشورهای دارای حق حاکمیت که قدرتی بالاتر از خود نمی‌شناسد، و برای دستیابی به ابزارهای جنگی مدرن در رقابت مداوم و بدون توقف با یکدیگر هستند و نیز وجود سوابق تاریخی اعمال خشونت در قرن بیستم و اوایل قرن بیست و یکم، نه تنها قدرت نظامی اهمیت خود را از دست نداده است، بلکه با داشتن توان نظامی و دفاعی برتر است که می‌توان امنیت بیشتری به دست آورد. به همین دلیل کسب قدرت نظامی و بازدارندگی^۱ در دوران معاصر موضوعی مهم و سرنوشت‌ساز تلقی می‌شود.

تردید نیست که امروزه دشمنان اسلام به مسئله بازدارندگی و ارباب توجه خاصی داشته و با نشان دادن قدرت نظامی خود، سعی در ارباب و هراس مسلمانان داشته باشند. از این رو، بنا به دستور قرآنی و سیره نبوی ضرورت دارد مسلمانان نیز با تهیه، تولید و انباشت سلاح و تجهیزات و امکانات مورد نیاز مشروع در حوزه زمینی، دریایی، هوایی و فضایی گام‌های مؤثری بردارند. بدین منظور، جمهوری اسلامی ایران نیز به دلیل ماهیت انقلاب و اهداف بلند و مقدسش که همواره مورد تهدید دشمنان بوده و هست، لازم است به این موضوع مهم توجه داشته باشد تا دشمنان در هیچ شرایطی نتوانند این نظام مقدس را غافلگیر کنند. زیرا همان گونه که مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) فرمودند: «نفس آمادگی و هوشیاری و حساس بودن یک ملت در قبال شرایط، می‌تواند او را از بسیاری از آسیب‌ها محفوظ نگه دارد. چرا که ملت‌ها چوب غفلت‌های خود را می‌خورند». (بیانات در دیدار پرسنل نیروی هوایی ۱۳۸۰/۱۱/۱۸).

بنابراین، «ارتقاء توانمندی‌های دفاعی و قدرت بازدارندگی به منظور دفاع از حاکمیت، تمامیت ارضی، منافع و امنیت ملی و مقابله مؤثر با تهدیدهای خارجی و ایجاد توازن منطقه‌ای» (ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه توسط رهبر معظم انقلاب، ۱۳۸۷/۱۰/۲۱)، سبب مایوس ماندن دشمنان در فتنه‌انگیزی و تهاجم خواهد شد. باتوجه به این نکته مهم، اهداف، پرسش‌ها، و فرضیه مقاله به شرح زیر خواهد بود:

اهداف پژوهش

- الف- تبیین دیدگاه اسلام راجع به کسب آمادگی دفاعی و توسعه و تکامل صنایع و ابزار نظامی؛
- ب- بررسی نقش کسب آمادگی و قدرت دفاعی در موفقیت رزمندگان در هشت سال دفاع مقدس

سؤال‌های پژوهش

- الف- دیدگاه مکتب حیات‌بخش اسلام راجع به کسب آمادگی نظامی چیست؟
- ب- اسلام در باره مجهز شدن به پیشرفته‌ترین سلاح‌های روز چه نظری دارد؟
- ج- وضعیت آمادگی دفاعی در دوران دفاع مقدس چگونه بوده است؟

فرضیه پژوهش

حفظ آمادگی دفاعی و کسب قدرت نظامی سبب تثبیت و افزایش امنیت در کشور می‌شود. این پژوهش برای پاسخ‌گویی به سؤال‌ها از روش تحلیل محتوا استفاده کرده است.

۱- مبانی نظری پژوهش

قبل از تبیین موضوع اهمیت کسب آمادگی دفاعی از منظر اسلام، لازم است در ابتدا چیستی و چرایی دفاع به اختصار توضیح داده شود.

۱-۱- چرا دفاع

دفاع در برابر هجوم نظامی دشمن، به دین و آیین خاصی اختصاص ندارد، بلکه همه دین‌ها و ملت‌ها آن را مسلم و غیرقابل اجتناب می‌دانند زیرا دفاع، حقی است طبیعی که نه تنها در فطرت آدمی به ودیعه نهاده شده، بلکه در نهاد سایر موجودات زنده، هرکدام به نوعی، وجود دارد. سنت الهی بر این است که هر موجود زنده‌ای برای ادامه حیات خود بتواند با استفاده از اعضا و جوارح دفاعی یا ساخت سلاح با به‌کارگیری قوه اندیشه، از موجودیت و هستی خویش در برابر دشمنان دفاع کند. از این رو، مشروعیت دفاع امری ضروری و بی‌نیاز از برهان

است. در اسلام نیز حق دفاع، حقی مشروع است (تقی‌زاده اکبری، ۱۳۸۶: ۸۱).

۲- تعریف دفاع

دفاع در لغت به معنای دفع شر و تعرض کردن (دهخدا، ۱۳۵۲، ج ۲۷: ۵۶) و مشروع، به معنای راست و درست، آن چه شرع روا دارد، و یا آن چه بر طبق احکام شرع، مجاز و قانونی بوده و در مقابل ممنوع و نامشروع است (دهخدا، ۱۳۵۲، ج ۵۳: ۴۹۴).

در کتاب لغت حقوقی بلاک‌درباره حق «دفاع مشروع» آمده است: «حق دفاع از خود یا اموال خود در مقابل صدمه‌ای که از ناحیه دیگری وارد می‌شود، حق دفاع مشروع است. حق دفاع مشروع جواز استعمال زور به منظور مقاومت در مقابل حمله، کشتن سوءقصد کننده، پاسخ‌گویی زور به وسیله زور حتی اگر منجر به قتل شود، از شخص خود، اموال و منزل یا یکی از اعضای فامیل خود نیز محسوب می‌شود» (کمیل، ۱۹۶۸: ۱۵۲).

در حقوق بین‌الملل دفاع مشروع را می‌توان به وضعیتی اطلاق کرد که بر اساس آن به کشور مورد تجاوز مسلحانه حق می‌دهد تا به فوریت در مقام تهاجم مسلحانه کشور یا کشورهای دیگر با هر وسیله ممکن، حتی اگر مخالف حقوق بین‌الملل هم باشد، متوسل به زور شود و با دفاع از خود، دشمن تجاوزگر را سرکوب کند (ضیایی بیگدلی، ۱۳۸۰: ۳۳).

به سخن دیگر، دفاع مشروع عبارت است از: کاربرد قانونی زور متقابل در پاسخ به استفاده غیرقانونی قبلی از زور بر اساس دیدگاه منشور ملل متحد، یا حداقل تهدید به زور بر اساس تفسیر موسع از حقوق عرفی بین‌المللی تحت شرایطی که حقوق بین‌الملل مقرر داشته است (دینشتاین، ۱۹۸۸: ۶۳). منشور ملل متحد در ماده ۵۱، حق ذاتی دفاع مشروع، اعم از دفاع مشروع فردی با جمعی^{۱۶} را به عنوان تضمین ممنوعیت توسل به زور و مقابله با حمله مسلحانه،

1. Black
2. Self-Defence
3. Campbell
4. Dinstein

۵- ماده ۵۱ منشور ملل متحد، مقرر می‌دارد: «در صورت وقوع حمله مسلحانه علیه یک عضو ملل متحد تا زمانی که شورای امنیت اقدامات لازم برای حفظ صلح و امنیت بین‌المللی را به عمل آورد هیچ یک از مقررات این منشور به حق ذاتی دفاع از خود، خواه فردی یا دسته‌جمعی لطمه‌ای وارد نخواهد کرد...».

6. The Inherent Right of Individual or Collective Self-Defence

یا به تعبیری تنها استثنای ممنوعیت توسل به زور پذیرفته است (بلدسو و بوچک، ۱۹۸۷: ۳۱۷).

۳-۱- اهداف دفاع

اگر کشوری تحت تأثیر جاه طلبی و تفوق طلبی خود به سرزمین دیگری چشم طمع بدوزد و آنجا را مورد تهاجم خود قرار دهد و حریت و آزادی، استقلال و شرف آن‌ها را سلب نماید، آیا کشور مورد تهاجم بایستی دست روی دست بگذارد و خود را تسلیم نماید، یا آن که بایستی با آنان بجنگد؟ مسلم است که آن کشور باید از خودش دفاع کند و لو با جنگ! این جنگ به معنی ایستادگی در برابر ظلم، تجاوز و تبهکاری است. چنان که قرآن کریم در این باره می‌فرماید: «أَذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ» (سوره حج، آیه ۳۹)؛ «به کسانی که جنگ بر آنان تحمیل شده رخصت (جهاد) داده شده است، چرا که مورد ظلم قرار گرفته‌اند و البته خدا بر پیروزی آنان سخت تواناست».

این چنین نبردی، نه تنها منع نشده، بلکه اقدام به آن، خوب و پسندیده است؟ زیرا: «... وَ لَوْ لَا دَفَعُ اللَّهُ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهْدَمَتْ صَوَامِعُ وَبِعَ وَصَلَوَاتُ وَ مَسَاجِدُ يُذَكَّرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا...» (سوره حج، آیه ۴۰)؛ «... و اگر خدا (با حکم جهاد) بعضی از مردم را با بعضی دیگر دفع نمی‌کرد، صومعه‌ها و کلیساها و کنیسه‌ها و مساجدی که نام خدا در آن‌ها بسیار برده می‌شود سخت ویران می‌شد...».

یا این که:

«... وَ لَوْ لَا دَفَعُ اللَّهُ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ...» (سوره بقره، آیه ۲۵۱)؛ «... و اگر خداوند برخی از مردم را به وسیله برخی دیگر دفع نمی‌کرد، قطعاً زمین تباه می‌گردید...».

بنابراین، دفاع به حکم عقل و ادله نقلی و باهدف حفظ اسلام و تمامیت ارضی، برپایی امنیت و آرامش، مقابله در برابر متجاوز، حفاظت از جان، مال و شرف ملت (سوره نساء، آیه ۷۵) امری واجب است و «در صورتی به مسلمین اجازه می‌دهد دست به اسلحه ببرند که مورد تهاجم قرار گرفته و یا زورمندان استقلال، آزادی و حاکمیت اسلامی را مورد تهدید قرار داده باشند» (ابوالوفا، ۱۴۲۱: ۲۵).

۲- تجزیه و تحلیل یافته‌ها

۲-۱- قرآن و اهمیت آمادگی و قدرت دفاعی

بی‌شک مهم‌ترین و ضروری‌ترین فعالیت هر کشور، پرداختن به امور دفاعی و نظامی است. چراکه استقلال و امنیت کشور زمانی تضمین خواهد شد که آن کشور از قدرت نظامی و دفاعی بالایی برخوردار باشد. در این زمینه، فناوری حرف اول را می‌زند و به همین دلیل لازم است تا تمامی واحدهای نظامی به پیشرفته‌ترین سلاح‌های روز مجهز شوند تا بتوانند حداقل توازن نظامی و تسلیحاتی را به دست آورند. از این رو، آمادگی تسلیحاتی برای تفوق بر دشمن و دستیابی به استراتژی بازدارندگی در درجه اول اهمیت قرار دارد.

الف- نافع بودن برای جامعه

یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین اصل در آمادگی دفاعی، داشتن ابزارها و تجهیزات نظامی است. به همین دلیل، کشورها در جهت صیانت از خود و تأمین امنیت، سرمایه‌گذاری روی نیروهای نظامی و ارتقای ابزارها و تجهیزات نظامی را جزء سرمایه‌گذاری ملی محسوب می‌کنند. چرا که سرمایه‌گذاری بر روی مسائل دفاعی و قدرت نظامی، مقوله‌ای است که نفع آن عاید خود جامعه می‌گردد. مانند داستان تعلیم و تربیت است که در صورت و چهره دیگری تجلی خواهد یافت.

اسلام نیز به این موضوع با دید سرمایه‌گذاری می‌نگرد و آن را برای جامعه مفید ارزیابی می‌کند. چنان که قرآن کریم در ادامه آیه ۶۰ سوره انفال، نافع بودن سرمایه‌گذاری و تقویت بنیه دفاعی را برای جامعه این چنین می‌فرماید:

«... وَ مَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ» (سوره انفال، آیه ۶۰)؛ «... و هر چیزی در راه خدا خرج کنید پاداشش به خود شما باز گردانیده می‌شود و بر شما ستم نخواهد رفت».

علامه طباطبایی در تفسیر آیه شریفه مذکور بیان کردند: «هرچند ارهاب و ترساندن به وسیله تدارک دیدن نیرو خود از اغراض صحیحی است که فواید بزرگی بر آن مترتب می‌شود، ولیکن غرض اصلی از تهیه دیدن قوا (تنها) ارهاب نیست، بلکه غرض حقیقی این است که به قدر توانایی‌شان بتوانند دشمن را دفع کنند و مجتمع خود را از دشمنی که جان و مال و

ناموسشان را تهدید می‌کند، حفظ نمایند. به عبارت دیگر، غرض این است که به قدر توانایی‌شان نائره فساد را که باعث بطلان کلمه حق و هدم اساس دین فطری می‌شود و نمی‌گذارد خدا در زمین پرستش شود و عدالت در میان بندگان خدا جریان یابد، خاموش سازند و این خود امری است که فرد فرد جامعه دینی از آن بهره‌مند می‌شوند. پس آنچه را که افراد و یا جماعت‌ها در این راه، یعنی در راه جهاد برای احیای امر پروردگار انفاق می‌کنند، عیناً عاید خودشان می‌شود، چیزی که هست صورت آن عوض می‌شود؛ چون اگر در راه خدا مال و جاه و یا نعمت دیگری نظیر آن را انفاق کرده باشند، در حقیقت در راه ضروریات زندگی خود خرج کرده و چیزی نمی‌گذرد که همان به اضافه منافع دنیایی و آخرتش دوباره عایدش می‌شود» (طباطبایی، المیزان، ج ۹، بی تا ۱۵۴-۱۵۳).

بنابراین، مسلمانان به این دلیل که اسلام را به‌عنوان کامل‌ترین و جامع‌ترین دین خدا برای هدایت بشر برگزیدند، مورد کینه و عداوت بعضی انسان‌های غیرمسلمان قرار دارند؛ یعنی هم علیه فکر و عقیده و هم علیه مملکت اسلامی هستند. از این رو، به حکم قرآن و فطرت و منطق باید همیشه و در همه حال تا آنجا که می‌توانند به همان مقداری که احتمال می‌دهند دشمنش مجهز است، خود را مجهز، و ابزارهای جنگی لازم را مهیا سازند.

از این رو، جامعه اسلامی نیاستی سرمایه‌گذاری در امور دفاعی و تقویت قدرت نظامی را هرگز به حساب هزینه بیاورد. زیرا که داستان این مطلب، مانند سناریوی تعلیم و تربیت است. اگرچه هر دوی آن‌ها پرخرج و پرهزینه است و ظاهر امر این است که بخش عظیمی از درآمد و منابع جامعه را به خود تخصیص می‌دهد، اما اگر با دیدی واقع‌گرا و آینده‌نگر به آن‌ها نگرسته شود، مشاهده می‌گردد که سرمایه‌گذاری در هر دو زمینه، نهایتاً به جامعه بازمی‌گردد و آن هم بازگشتی که چندین برابر منفعت دارد. پس در اسلام سرمایه‌گذاری در تأمین و ارتقای ابزارهای جنگی قابل ارج بوده و هزینه‌های آن در واقع سرمایه‌هایی است که منافع آن عاید

۱- جهاد در اندیشه اسلامی به معنی تلاش مقدس برای پاک‌سازی و اصلاح خرد، جامعه و نیز مقاومت و مبارزه در برابر دشمنان تهدیدکننده سلامت فرد و اجتماع است، و نخستین مرحله آن پاک‌سازی از درون، مقاومت و ستیز در برابر عواملی است که فساد و تباهی را به درون و روان آدمی می‌کشاند، و مرحله دوم آن، جهاد به مفهوم فقهی است که قتال در برابر دشمنان متجاوز و مبارزه با عوامل تهدیدکننده استقلال، آزادی و حاکمیت را در بر می‌گیرد (عمید زنجانی، ۱۳۸۳: ۵۹).

جامعه می‌شود.

فرمان تشکیل نیروهای سه‌گانه (هوایی، دریایی و زمینی) در سپاه توسط حضرت امام (رحمت‌الله علیه) در سال ۱۳۶۴ را باید در این جهت ارزیابی کرد. آنجا که در تاریخ ۱۳۶۴/۰۶/۲۶ به فرمانده کل سپاه دستور می‌دهند: «شما مأموریت دارید هر چه سریع‌تر سپاه پاسداران را مجهز به نیروهای هوایی و دریایی قوی نمایید». (امام خمینی، ج ۱۹: ۲۲۸). این فرمان نه تنها سبب ایجاد اعتماد به نفس و تقویت اراده عظیم و روحیه رزمندگان اسلام گردید، بلکه باعث انجام عملیات‌های والفجر ۸ و فتح فاو شد که از نظر نظامی در ردیف پرارزش‌ترین عملیات‌های منطقه‌ای جهان به حساب می‌آید (دقیقی، ۱۳۷۸: ۲۰۵).

ب- دستیابی به استراتژی بازدارندگی

اگرچه در عصر حاضر مصادیق قدرت با آنچه در گذشته بوده تفاوت‌هایی پیدا کرده است، اما تهیه و تأمین تسلیحات، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل بازدارنده، اهمیت خود را از دست نداده است. به همین دلیل، تأمین و تدارک قدرت و قوت نظامی بر امت اسلامی واجب و ضروری است. زیرا هنگامی که دشمنان شناخته شده که دشمنی و عداوت خود را بر مسلمانان آشکار ساخته و دشمنان ناشناخته که دشمنی‌شان را نهان ساخته‌اند و مترصد فرصتی برای وارد آوردن ضربه به امت اسلامی هستند، دریابند که مسلمانان از قدرت و نیروی کافی بهره‌مند هستند و به مرز آمادگی مادی و نظامی رسیده‌اند و در مواقع رویارویی مرزی دارای قدرت و نیروی کافی هستند، به‌نوعی ترس بازدارنده و تردید در تهاجم به مسلمانان دچار خواهند شد (سلیمانی خواه، ۱۳۸۸: ۲۴۸). این چیزی است که امروزه از آن به بازدارندگی تعبیر می‌شود.

پروفسور کی. جی. هالستی یکی از چهره‌های بنام رشته روابط بین‌الملل، بازدارندگی را به‌عنوان یکی از ابزارهای تلاش دولت برای نفوذگذاری بر دیگران می‌داند که از طریق آن تصمیم‌گیرندگان دولت با تهدید دشمنان بالقوه به تلافی، درصدد جلوگیری از برخی اعمال آن‌ها بر می‌آیند (هالستی، ۱۳۷۶: ۴۸۱). به‌عبارت‌دیگر، بازدارندگی نوعی رابطه است که در آن، یک طرف سعی می‌کند برای رسیدن به هدف یا اهدافی خاص با استفاده از وسایلی در رفتار طرف مقابل اعمال نفوذ کند. هدف نهایی از بازدارندگی این است که کشورهای مختلف

بتوانند برای حل مسائل و اعمال سیستم‌های خود، از شیوه‌های غیرنظامی استفاده کنند و از عملیاتی که منجر به درگیری با کشور یا کشورهای رقیب شود، جلوگیری نمایند (جمراسی فراهانی، ۱۳۷۴: ۱۰۸).

بنابراین، همان گونه که لازمه موفقیت در هر کاری آمادگی برای انجام آن است، بدیهی است که دفاع در برابر دشمن نیز به آمادگی نیاز دارد. در صورتی که ملتی آمادگی دفاع در برابر دشمن را نداشته باشد، بی‌تردید با نتایج و پیامدهای ویران‌کننده و تلفات و خسارات سنگین مواجه خواهد شد.

هجوم وسیع و از پیش سازماندهی‌شده ارتش عراق در ۳۱ شهریور ۱۳۵۹ (۲۲ سپتامبر ۱۹۸۰) به داخل خاک جمهوری اسلامی ایران و عدم آمادگی نیروهای ایرانی شاهد مثال در این باره است. نیروهای عراقی، با انتخاب مناطق جغرافیایی و تقسیم آن‌ها بین یگان‌های رزمی، حمله به مرزهای ایران را در طول نوار مرزی از آبادان تا قصر شیرین آغاز کردند و درحالی‌که پاسگاه‌های مرزی تاب مقاومت در برابر تهاجم را نداشتند، توانستند به دلیل این عدم آمادگی نیروهای ایرانی، به راحتی وارد خاک جمهوری اسلامی شوند و برخی از شهرهای مرزی و نیز خرمشهر را به تصرف خود درآورند. اما اگر در آن زمان، جمهوری اسلامی از آمادگی دفاعی برخوردار بود، ارتش عراق هرگز نمی‌توانست پیروزی اولیه‌ای را برای خود رقم زند و شهرهای مرزی را تصرف نماید؛ بنابراین، کسب آمادگی دفاعی از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است.

خداوند متعال در قرآن کریم با اشاره به آرزوی دشمنان برای نابودی مسلمانان هشدار می‌دهد که هرگز از تهیه و تدارک ابزارهای جنگی، تسلیحات و امکانات خود غافل نشوند و زمینه حمله و هجوم دشمن را فراهم نسازند. چنان که فرموده است:

«... الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً...» (سوره نساء، آیه ۱۰۲)؛ «کافران آرزو دارند که شما از سلاح‌ها و سازوبرگ خود غافل شوید تا یک‌باره به شما هجوم آورند».

در دنیای متشکل از کشورهای دارای حق حاکمیت که قدرتی بالاتر از خود نمی‌شناسد، و در رقابت مداوم و بدون توقف با یکدیگر برای دستیابی به ابزارهای جنگی مدرن هستند و نیز، زندگی در دنیای پرمخاطره و وجود سوابق تاریخی اعمال خشونت در قرن بیستم، کسب

قدرت نظامی و دفاعی دارای اهمیت فوق‌العاده‌ای است و بسیاری از سیاست‌مداران، زیر سؤال بردن ارزش قدرت نظامی و دفاعی را از مهمات می‌دانند (بیلیس و دیگران، ۱۳۷۴: ۶۹-۷۰).

بنابراین، برابری توان رزمی و فناوری دفاعی، و کسب قدرت بازدارندگی باعث تثبیت و ارتقای امنیت در تمامی ابعاد برای کشور می‌شود. از این رو، بر اساس این دستور قرآنی لازم و واجب است مسلمانان در تأمین قدرت دفاعی اهتمام بورزند. چنان که می‌فرماید:

«وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ» (سوره انفال، آیه ۶۰): «و هر چه در توان دارید از نیرو و اسب‌های آماده بسیج کنید تا بدین‌وسیله دشمن خدا و دشمن خودتان را بترسانید و نیز باید برای مقابله با دشمنان دیگری که غیر از اینانند و شما از آنان بی‌خبرید و خدا به وجودشان آگاه است نیروی رزمی آماده کنید، و بدانید که هر چیزی را در راه خدا هزینه کنید، بی‌کم‌وکاست به شما بازگردانده می‌شود و بر شما ستم نخواهد شد».

صاحب‌المیزان در بیان چگونگی استدلال به آیه شریفه مذکور، بر وجوب تهیه و تدارک سلاح و تجهیزات - که از لوازم و مقدمات هر محاصمه است - چنین بیان داشته است: «اعِدُّوا» در آیه موردنظر ما، از باب امر است. «اعداد» به معنای تهیه کردن چیزی است تا انسان با آن به هدف دیگری که دارد برسد و اگر آن را قبلاً تهیه نکرده باشد، به مطلوب خود نمی‌رسد. (به سخن دیگر، آیه شریفه هم به ساخت و تولید ابزارهای جنگی اشاره دارد و هم به خرید سلاح‌ها و تجهیزات نظامی).

«قُوَّة» به معنای هر چیزی است که با وجودش کار معینی از کارها ممکن گردد و در جنگ به معنای هر چیزی است که جنگ و دفاع با آن امکان‌پذیر گردد، از قبیل انواع اسلحه و تجهیزات. ابتدای آیه شریفه امری است به مؤمنین که در قبال کفار به‌قدر توانایی‌شان از تدارکات جنگی که به آن احتیاج پیدا خواهند کرد تهیه کنند، به مقدار آنچه که کفار بالفعل دارند، و آنچه که توانایی تهیه آن را دارند، (چراکه) مسئله جنگ و جدال و اختلافاتی که منجر به جنگ‌های خسارت‌زا می‌شود امری است که در مجتمع‌های بشری گریزی از آن نبوده و خواه‌ناخواه پیش می‌آید، ... (یعنی) وقوع جنگ امری است اجتناب‌ناپذیر و چون چنین است

به حکم فطرت بر جامعه اسلامی واجب است که همیشه و در هر حال تا آنجا که می‌تواند و به همان مقداری که احتمال می‌دهد، دشمنش مجهز باشد، مجتمع صالحش را مجهز کند. (چنان که از عبارت «مَا اسْتَطَعْتُمْ» فهمیده می‌شود که مسلمانان باید تمام توان خویش را در تهیه سلاح و فناوری‌های دفاعی به کار گیرند).

«تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخِرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ» که در ادامه آیه آمده است، در مقام بیان تحلیل جمله «وَأَعِدُّوا لَهُمْ» است؛ یعنی چرا باید خود را مجهز کنیم. برای آنکه دشمن خدا و دشمن خود را ترسانیده و از آنان زهرچشم گرفته باشید، و هوشیار باشید که دشمنانی هستند که شما آن‌ها را نمی‌شناسید، اما خدا آن‌ها را می‌شناسد. اما آیا همه غرض، ترساندن دشمنان است؟ نه غرض حقیقتی از تهیه نیرو این است که به قدر توانایی‌شان بتوانند دشمن را دفع کنند و مجتمع خود را از دشمنی که جان و مال و ناموسشان را تهدید می‌کند، حفظ نمایند. (طباطبایی، المیزان، ج ۹: ۱۵۰-۱۵۲).

در تفسیر مراغی در ذیل این آیه آمده است:

تکثیر و ازدیاد آلات و ادوات جهادی، همان‌طور که دشمنان شناخته شده را می‌ترساند و از تجاوز بازمی‌دارد، دشمنان ناشناخته را نیز دچار رعب و بازدارندگی خواهد کرد: «وَآخِرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ»؛ «و (دشمنان) دیگری را جز ایشان که شما نمی‌شناسیدشان و خدا آنان را می‌شناسد بترسانید»؛ بنابراین، آمادگی جنگی، دشمنان را دچار ترس نموده و آنان را از اقدام به جنگ بازمی‌دارد و این چیزی است که در عصر جدید به آن «صلح مسلح» می‌گویند (المراغی، ج ۱۰: ۲۶-۲۵).

اگر به آیه قبلی نظری افکنده شود، شاید اهمیت این موضوع بیشتر درک شود آنجا که می‌فرماید:

«وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا إِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ» (سوره انفال، آیه ۵۹): «و زنه‌ار كسانی كه

۱- صلح مسلح (Armed Peace): حالتی که دولت‌ها بدون درگیری نظامی، خود را برای نبرد احتمالی آماده می‌کنند. از جنبه تاریخی، به دوره معینی از تاریخ اروپا اطلاق می‌شود: از سال ۱۸۷۱ سال شکست فرانسه از امپراطوری آلمان تا سال ۱۹۱۶ که جنگ جهانی اول شروع شد. در فاصله این ۶۳ سال اگرچه بین دولت‌های بزرگ جنگی رخ نداد، اما کشورهای بزرگ با گسترش ارتش و تجهیز زرادخانه جنگی خود، برای نبرد آماده می‌شدند. (آقابخش، ۱۳۷۵، واژه صلح مسلح)

کافر شده‌اند گمان نکنند که پیشی جسته‌اند زیرا آنان نمی‌توانند ما را درمانده کنند».

خطاب آن به استناد گفته صاحب‌المیزان، به رسول مکرم اسلام (صلی الله علیه و آله) درمانده منظور از آن، خوش دل ساختن و قوت و سکینه قلب آن حضرت است. معنای آن عبارت است از: «ای پیغمبر تو مپندار که آنان که کافر شدند از ما پیشی گرفته‌اند و ما نمی‌توانیم به آن‌ها برسیم. چه ایشان نمی‌توانند خدا را عاجز کنند. چگونه می‌توانند (این کار را بکنند) درحالی‌که قدرت بر همه چیز منحصرأ از آن اوست.» مؤمنین باید از جنبه قلبی و نگرش ایمان داشته باشند که پیشی گرفتن دشمنان، پایدار نیست و آن را یک امری ابدی تلقی نکنند. باین‌همه برای رسیدن و حتی پیش گرفتن از آنان، دستور الهی این است که حرکت کنید و قوه و ابزار جنگی لازم را برای خود فراهم آورید (طباطبایی، المیزان، ج ۹: ۱۵۰).

ملاحظه رویدادهای به وجود آمده در دوران هشت سال دفاع مقدس نماد عینی و تبلور این دستور الهی است. زمانی که قدرت‌های جنگ‌افروز غرب همه تسلیحات و تجهیزات نظامی استراتژیک خود را در خدمت ماشین جنگی خصم دون قرار داده بودند و از ارائه هرگونه خدمات نظامی و مشاوره‌ای به نیروهای عراقی دریغ نورزیدند تا نظام اسلامی را شکست دهند، پیام روح‌بخش و مسیحایی حضرت امام (رحمت‌الله علیه) مبنی بر حضور فعال آحاد ملت در جبهه‌ها و تشکیل سازمانی بنام ارتش بیست میلیونی، یعنی «بسیج مستضعفین» جنگ، حالت خاصی پیدا کرد و تغییر جدی در توازن نظامی به وجود آورد. چنان‌که «جمهوری اسلامی ایران توانست با جمع‌آوری و سروسامان دادن به نیروهای ارتش، سپاه، بسیج و تجهیز امکانات و توانایی‌های خود، چند عملیات موفقیت‌آمیز را در مناطق مختلف جبهه‌های نبرد انجام دهد که سرانجام منجر به آزادسازی مناطق اشغالی خوزستان و فتح خرمشهر شد» (ولایتی، ۱۳۷۶: ۹۸). فتح خرمشهر علاوه بر مایوس نمودن دشمنان در سقوط جمهوری اسلامی ایران، موجب شکست سیاسی - نظامی عراق از نظر استراتژیک و تاکتیکی و سردرگمی حامیان این رژیم گردید (همان: ۱۱۵). ضمن آنکه برتری قدرت نظامی ایران را در سایه عمل به دستورات قرآنی نشان داد.

نکته آخر در آیه شریفه یاد شده آن که، «رباط الخیل» به معنای اسبان آماده پیکار است. از آن‌رو، در آیه شریفه بر مهیاکردن اسبان آماده پیکار تأکید شده که اسب در روزگاران گذشته از جمله عصر نزول قرآن کریم، مرکب کارآمد نظامی بوده است. بدیهی است امروزه باید

مرکب‌های نظامی متناسب با مقتضیات زمان را مهیا کرد (تقی‌زاده اکبری، پیشین: ۱۸۴). در جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، صنایع نظامی و دفاعی جمهوری اسلامی از رشد قابل توجهی برخوردار شد و با فرمان امام راحل (رحمت‌الله علیه) سپاه پاسداران انقلاب اسلامی نیز با تشکیل نیروی هوایی، دریایی و زمینی، به قدرت نظامی پیشرفته مجهز گردید و همین ارتقای توان دفاعی سبب شد که عملیات‌های نظامی ظفر آفرینی توسط رزمندگان اسلام صورت گیرد. این عملیات‌ها علاوه بر آنکه موجب بازپس‌گیری شهر خرمشهر و نیز دیگر شهرها مرزی شد، بلکه تصرف جزایر مجنون، فتح فاو و نقاطی در کردستان عراق را به همراه داشته است (ولایتی، پیشین: ۹۸).

ج- بالا بودن روحیه دفاعی

پرواضح است، هرچند تهیه امکانات و تجهیزات نظامی یکی از اساسی‌ترین امور در آمادگی و ارتقای توان دفاعی محسوب می‌شود، اما کافی نیست، بلکه به عاملی دیگر نیازمند است و آن «بالا بودن روحیه دفاعی»، یعنی ایمان و توکل به خداست که امام راحل (رحمت‌الله علیه) تحت عنوان بالابردن آموزش‌های عقیدتی از آن یاد کردند. چنان که فرمودند:

«من به‌عنوان فرمانده کل قوا به مسئولین و تصمیم‌گیرندگان نیز دستور می‌دهم که در هیچ شرایطی، از تقویت نیروهای مسلح و بالابردن آموزش‌های عقیدتی و نظامی و توسعه تخصص‌های لازم و خصوصاً حرکت به‌طرف خودکفایی نظامی غفلت نکنند و این کشور را برای دفاع از ارزش‌های اسلام ناب و محرومین و مستضعفین جهان در آمادگی کامل نگه دارند و مبدا توجه به برنامه‌های دیگر، موجب غفلت از این امر حیاتی گردد که مطمئناً غفلت از تقویت بنیه دفاعی کشور، طمع تهاجم و تجاوز بیگانگان و نهایتاً تحمیل جنگ‌ها و توطئه‌ها را به دنبال می‌آورد.» (خمینی، ج ۲۱: ۱۱۸).

ایمان عبارت است از اعتقاد و باور قلبی‌ای که دل را به یاد خدا خاشع و فروتن می‌سازد (سوره حدید، آیه ۱۶)، سعادت اخروی انسان‌ها را تأمین می‌نماید (سوره حدید، آیه ۱۹)، و از ظلمت به‌سوی نور هدایت و رهنمون می‌کند (سوره بقره، آیه ۲۵۷). ایمان، رابطه محکم و نیروی درونی است که انسان با معبود خود برقرار می‌سازد تا به آنچه که موجب رضایت خداوند است دست یابد، تمام اعمال نیکو و پسندیده انسان از ایمان کامل منشأ می‌گیرد، هر

چه ایمان و اعتقاد انسان به خداوند تبارک و تعالی بیشتر و محکم تر باشد، موفقیت وی نیز زیادتر است. چنان که مقام معظم رهبری^(مدظله العالی) در این باره خطاب به آحاد نیروهای مسلح فرمودند:

«مادامی که شما ایمان و تقوا و عمل صالح را برای خودتان حفظ می کنید، تمام قدرت خدا، تمام نوامیس طبیعت و تمام امکانات یک گروه برگزیده در اختیار شماست. در میدان سازندگی، در میدان توطئه تبلیغاتی، در میدان مبارزه و تهاجم فرهنگی، در میدان خلیقات مردم، در میدان باز یک حرکت نظامی (که البته بسیار مستبعد است) و در هر میدان دیگر اگر دشمن با همه حجم و قدرت و تنوع و ابزار تبلیغاتی و با همان سازوبرگ نظامی وارد شود ... در مقابل ملت و همین جوانان مؤمن و خانواده های جوشان از عاطفه و ایمان، هیچ غلطی نخواهد توانست بکند.» (بیانات در دیدار با فرماندهان و مسئولان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ۱۳۷۴/۰۶/۲۹).

بنابراین، تقویت ایمان و توکل به خدا (سوره طلاق، آیه ۳) یکی از محوری ترین اصول در حفظ آمادگی دفاعی و مقابله با دشمن محسوب می شود. یعنی، دل به خدا سپردن و خود را متوجه سرچشمه همه هست ها و هستی ها نمودن. این رمز و راز موفقیت است.

رئیس اسبق بنیاد حفظ آثار و ارزش های دفاع مقدس، مهندس مهدی چمران، در این باره می گوید: «ما در جنگ تحمیلی دیدیم که بسیاری از نیروهای آموزش دیده، ورزیده و کماندوها و تکاورهای عراقی که هیکل های بزرگ و درشتی داشتند و آموزش های خوبی را هم دیده بودند، یک جوان و یا نوجوان ۱۵، ۱۶ ساله ما، او را اسیر می کرد و به پشت جبهه می آورد. این نشان دهنده روحیه قوی، ایمان به خدا و اعتقاد محکم نیروهای ما بود» (چمران، ۱۳۷۳: ۴۱-۴۲) بر مبنای این چنین ایمان و خلوص نیت جوان ۱۵، ۱۹ ساله بسیجی است که مقام معظم رهبری فرمودند اگر دشمن با همه سازوبرگ نظامی وارد شود در مقابل همین جوانان مؤمن، هیچ غلطی نمی تواند بکند. با مروری بر وقایع هشت سال دفاع مقدس می توان وضعیت آمادگی رزمندگان اسلام را این گونه تقسیم بندی کرد:

الف- مرحله ابتدایی جنگ، عدم آمادگی نیروهای ایرانی: هجوم وسیع و از پیش سازماندهی شده ارتش عراق در ۳۱ شهریور ۱۳۵۹ به داخل خاک جمهوری اسلامی ایران؛
ب- برخورداری از آمادگی رزمی و تغییر جدی در توازن نظامی سازماندهی نیروهای ارتش،

سپاه، بسیج و تجهیز امکانات و توانایی‌های خود؛ و اجرای عملیات موفقیت‌آمیز در مناطق مختلف جبهه‌های نبرد آزادسازی مناطق اشغالی خوزستان و فتح خرمشهر؛ تصرف جزایر مجنون، فتح فاو و نقاطی در کردستان عراق.

۲-۲- سیره پیامبر (صل الله علیه و آله)، آمادگی و ارتقای توان دفاعی

دینی که با قبول هزاران رنج و مرارت برای مردم به وجود آمده بود، نمی‌شد که آن را یکسره نادیده گرفت و در برابر سقوط و فنای آن بی‌تفاوت و نظاره‌گر بود. به همین دلیل رسول خدا (صل الله علیه و آله) برای آماده‌سازی قدرت و نیرو برای دفاع از کیان اسلام از هیچ کوشش و تلاشی دریغ نداشت (قائمی، ۱۴۲۶: ۴۵۴). از این رو، تهیه و تأمین سلاح و ابزارهای جنگی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل بازدارنده، در دستور کار سیاست دفاعی آن حضرت قرار گرفته بود. چرا که بدون دارا بودن امکانات و ابزار لازم مقابله با دشمن امر آسانی نخواهد بود. نگاهی به سیره پیامبر اکرم (صل الله علیه و آله) نشان می‌دهد که آن حضرت برای دستیابی به سلاح‌های دفاعی، ارزش و اهمیت قابل‌ملاحظه‌ای قائل بودند، به‌گونه‌ای که در عملیات فتح خیبر (که یکی از قلعه‌های مستحکم یهودیان بود) پیامبر (صل الله علیه و آله) ۳۰ تن از آهنگران یهود را که اسیر مسلمانان شده بودند، آزاد کرد تا مسلمانان از صنعت آنان بهره‌مند شوند. چرا که در مدینه خصوصاً یهودیان در صنعت شمشیرسازی و زره‌سازی و ادوات جنگی دیگر معروف بودند (سلیمانی خواه، پیشین: ۲۵۰-۲۴۹). رواج صنعت جنگ‌افزارسازی در شبه‌جزیره عربستان پیش از بعثت موجب شد تا بعد از ظهور اسلام و پس از تشکیل دولت اسلامی در مدینه، مسلمانان به این صنعت از جمله ساختن شمشیر، نیزه، تیر یا خدنگ توجه زیادی نمایند، به‌گونه‌ای که این توجه با تشویق‌ها و توصیه‌های رسول خدا (صل الله علیه و آله) همراه بود، چنان که می‌فرمودند:

«عَلَّمُوا أَوْلَادَكُمْ السَّبَاحَةَ وَالرَّمَايَةَ» (میرزایی، ۱۳۸۶: ۴۱۳)؛ «به فرزندان خود شناکردن و تیراندازی بیاموزید».

یا اینکه در جای دیگر چنین تأکید فرمودند:

«ارْكَبُوا وَارْمُوا وَإِنْ تَرُمُوا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ تَرْكَبُوا» (حر عاملی، ۱۴۱۲ق: ۱۰۸-۱۰۷)؛ «تیراندازی کنید و اسب‌سواری کنید، و اینکه تیراندازی کنید نزد من بهتر از اسب‌سواری است».

این تشویق‌ها علاوه بر آنکه بر نقش و اهمیت آمادگی در ایجاد رعب و وحشت در دل دشمنان

حکایت دارد، نشان‌دهنده آن است که مسلمانان برای رسیدن به این آمادگی، بایستی تسلیحات و تجهیزات دفاعی را تهیه و تولید کنند و توسعه دهند. زیرا که این اقدام آن‌ها (توسعه صنایع نظامی) هم سنگ جهاد در راه خداوند بوده است. چنان که آن حضرت فرموده است:

«إِنَّ اللَّهَ لَيَدْخِلُ بِالسَّهْمِ الْوَاحِدِ ثَلَاثَةَ الْجَنَّةِ صَانِعُهُ يَحْتَسِبُ فِي صَنْعَتِهِ الْخَيْرَ وَالرَّامِيَ بِهِ وَالْمُحِدَّ بِهِ.» (سلیمان‌زاده، پیشین: ۲۵۷)؛ «خداوند با یک تیر (برای یک تیر) سه نفر را وارد بهشت می‌کند: کسی که آن تیر را به نیکویی ساخته است، کسی که تیر را پرتاب می‌کند (تیرانداز) و کسی که در پرتاب تیر کمک می‌کند (دستیار تیرانداز)».

همچنین نقل شده است که شخص پیامبر (صل الله علیه و آله) به صنعت جنگ‌افزارسازی به‌ویژه به صنعت ساخت منجنیق عنایت ویژه‌ای داشت و اولین بار آن را در محاصره شهر طائف به کاربرد (سبحانی، ۱۳۷۴: ۳۶۰).

از برخی روایات نیز می‌توان دریافت که پیامبر (صل الله علیه و آله) برخی از یاران خود را به خارج از مدینه می‌فرستاد تا طرز ساخت بعضی از سلاح‌ها را فراگیرند یا آن‌ها را خریداری کنند (سلیمان‌زاده، پیشین: ۲۵۲). از جمله نقل شده است که افرادی را به جَرَش (منطقه‌ای در اردن کنونی) فرستاد و یک منجنیق و دو دبابه را به مدینه آوردند (واقدی مغازی، ۱۴۰۵ ق: ۹۲۷).

گرچه در کتاب مغازی واقدی و نیز ابن هشام (ابن هشام، سیره النبویه، ج ۴: ۱۲۶) در کنار این موضوع آمده است که سلمان فارسی پیامبر (صل الله علیه و آله) را به استفاده از این نوع سلاح (منجنیق) که ایرانی‌ها آن را در جنگ‌ها و محاصره قلعه‌ها به کار می‌بردند، راهنمایی کرد و خود آن را ساخت!

بر مبنای چنین تفکر و اندیشه‌ای است که بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران حضرت امام خمینی (رحمت‌الله علیه) در پاسخ به نامه رؤسای سه قوه در مورد بازسازی کشور در تاریخ ۱۳۶۷/۰۷/۱۱ فرموده است:

«با قبول و اجرای صلح کسی تصور نکند که ما از تقویت بنیه دفاعی و نظامی کشور و توسعه و گسترش صنایع تسلیحاتی بی‌نیاز شده‌ایم، بلکه توسعه و تکامل صنایع و ابزار مربوط

۱- مجید خدوری نقل می‌کند که رسول اکرم (صل الله علیه و آله) گویا یکی دو منجنیق داشته است که سال قبل در جنگ خیبر از غنایم جنگی به دست آورده بود که سلمان یا آن را ترسیم کرده و یا نمونه آن را ساخته است (خدوری، ۱۳۸۸: ۴۴۴).

به قدرت دفاعی کشور از اهداف اصولی و اولیه بازسازی است و ما با توجه به ماهیت انقلابمان در هر زمان و هر ساعت احتمال تجاوز را مجدداً از سوی ابر قدرت‌ها و نوکرانشان باید جدی بگیریم» (خمینی، ج ۲۱: ۳۸).

۳-۲- تهاجمی یا تدافعی بودن تسلیحات؟

از منظر اسلام، اساس و بنیان هر اقدام و فعالیت نظامی «به منظور حفظ و بقای جان، مال، شرف، سرزمین، حقوق و آزادی‌های اساسی انسان و عقیده و ایمان او» صورت می‌گیرد. از این رو، حرکت و اقدامی را که مکتب حیات بخش اسلام در بعد نظامی اجازه می‌دهد، حالت و جنبه دفاعی خواهد داشت. چنان‌که قرآن کریم به این مطلب صریحاً این چنین اشاره می‌کند: «... وَ لَوْ لَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ...» (سوره بقره، آیه ۲۵۱)؛ «و اگر خداوند برخی از مردم را به وسیله برخی دیگر دفع نمی‌کرد، قطعاً زمین تباہ می‌گردید».

و نیز در سوره دیگر مبارزه و ایستادگی در مقابل تهاجم را این چنین بیان می‌فرماید:

«أَذِّنْ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بَأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ*الَّذِينَ أَخْرَجُوا مِن دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَ لَوْ لَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهْدَمَتِ صَوَامِعُ وَ بِيَعٌ وَ صَلَوَاتٌ وَ مَسَاجِدٌ يُذَكَّرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَ لَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ» (سوره حج، آیات ۴۰-۳۹)؛ «به کسانی که جنگ بر آنان تحمیل شده رخصت (جهاد) داده شده است چرا که مورد ظلم قرار گرفته‌اند و البته خدا بر پیروزی آنان سخت تواناست. همان کسانی که به ناحق از خانه‌هایشان بیرون رانده شدند (آنها گناهی نداشتند) جز این که می‌گفتند پروردگار ما خداست و اگر خدا بعضی از مردم را با بعضی دیگر دفع نمی‌کرد، صومعه‌ها و کلیساها و کنیسه‌ها و مساجدی که نام خدا در آنها بسیار برده می‌شود سخت ویران می‌شد و قطعاً خدا به کسی که (دین) او را یاری می‌کند، یاری می‌دهد، چرا که خدا سخت نیرومند شکست‌ناپذیر است».

بنابراین، هر اقدام و حرکت نظامی فقط به عنوان دفاع و در واقع مبارزه با تجاوز صورت می‌گیرد. حال وقتی که ماهیت جنگ و مبارزه از دیدگاه اسلام، ماهیتی دفاعی است، آیا می‌توان تصور کرد که سلاح‌ها و تجهیزات نظامی جنبه تهاجمی داشته باشد؟ بی شک سلاح و تجهیزات نظامی در اسلام نیز ابزاری تدافعی خواهد بود. زیرا که، وقتی قرآن کریم تأکید

دارد که جنگ و مبارزه فقط با کسانی صورت گیرد که با شما سر جنگ دارند و به حقوق شما تجاوز می‌کنند:

«وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ» (سوره بقره، آیه ۱۹۰)؛ «و در راه خدا با کسانی که با شما می‌جنگند، بجنگید».

یا اینکه هرگونه حرکت و اقدام نظامی مسلمانان باید در جهت قربه الی الله و فی سبیل الله باشد «أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ» (سوره سبأ، آیه ۴۶)؛ یعنی همه هدف‌ها، راهبردها و شیوه‌های نظامی باید در مسیر خدای متعال باشد، چنان‌که فرموده است:

«الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا» (سوره نساء، آیه ۷۶)؛ «کسانی که ایمان آورده‌اند در راه خدا کارزار می‌کنند و کسانی که کافر شده‌اند در راه طاغوت می‌جنگند پس با یاران شیطان بجنگید که نیرنگ شیطان در نهایت ضعیف است».

مگر می‌شود که ابزار و ادوات نظامی‌اش ماهیتی غیردفاعی داشته باشد؟ و از تسلیحاتی استفاده نماید که با ماهیت و اهداف نبرد فی سبیل الله منافات داشته باشد؟ بنابراین، اگرچه «سلاح‌ها در زمره قابل‌درک‌ترین ابزارهای تهدید بوده و هستند» (هالستی، پیشین: ۵۳۰)، اما در منظر اسلام سلاح و تجهیزات نظامی، تهدید به‌منظور تجاوزگری و خشونت نیست، بلکه سلاح‌ها برای تهدید در برابر تعدی و تجاوز و حفظ صلح و امنیت خواهند بود.

بنا به گفته حضرت آیت‌الله جوادی آملی، یکی از وظایف اصلی انسان در برابر نعمت‌های پروردگار آن است که ضمن شکر نعمت‌های بیکران الهی، آن نعمت‌ها را برای رسیدن به سعادت و امنیت به کار گیرد. از این رو، نمی‌توان در استفاده از جهان و نعمت‌هایش به‌گونه‌ای

۱- خداوند منان انسان را خلیفه خویش ساخت تا بتواند از هر نعمت هستی در مسیر صلاح خود بهره گیرد. به این دلیل، همه جهان را مسخر وی ساخت. (سوره ابراهیم، آیات ۳۲ و ۳۳، سوره لقمان، آیه ۲۰) از این رو شایسته است که انسان به هنگام بهره‌برداری از همه نعمت‌ها، این حقیقت را به یاد آورد و ضمن اعتراف به ناتوانی خود، ستایش پروردگار را فراموش نکند. مثلاً قرآن به ما تعلیم داد که به هنگام سوارشدن به هر مرکبی بگوییم: «سُبْحَانَ الَّذِي أَلْهَىٰ سَاحِرًا لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ» وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ؛ «پاک است خدایی که این مرکب را برای ما رام ساخت، و گرنه هرگز خود نمی‌توانستیم آن را رام سازیم و بی‌تردید، به سوی پروردگار خود بازمی‌گردیم.» (سوره زخرف، آیات ۱۴-۱۳)

عملکرد که با صلح و مسالمت ناسازگار باشد. برای مثال فرایند صنعتی‌سازی هرگز نباید به تخریب جهان منتهی شود. قرآن از نیکانی یاد می‌کند که در عین برخورداری از موهبت‌های فراوان و شکوهمند، هرگز در اندیشه تهاجم و تخریب نبودند. حضرت سلیمان (علیه‌السلام) و حضرت داود (علیه‌السلام) و ذوالقرنین نمونه‌های همین نیکان‌اند. مثلاً حضرت داود (علیه‌السلام) وارث سلیمان (علیه‌السلام) بود و از رهگذر تسلط بر آهن و برخورداری از شخصیت انقلابی و رهبری ملی، قدرت والایی داشت. اما او این قدرت اعجاز‌گر را در راه تهاجم و تخریب و ساخت سلاح‌های هجومی به کار نگرفت، بلکه آن را صرف ساختن زره کرد:

«وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ لِيُخْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ...» (سوره انبیاء، آیه ۸۰)؛ «و به او (داوود) فن زره‌سازی آموختیم تا شما را در جنگ‌های تان از ضربات سخت سلاح‌ها حفظ کند».

پس وی از این توان بی‌نظیر خداداد در راه دفاع بهره برد، نه در مسیر هجوم. او رهبر یک انقلاب پیروز بود و از جنگ با «طالوت» سرفرازانه بیرون آمده بود، اما راه تهاجم و تخریب را در پیش نگرفت.

ذوالقرنین نیز چنین بود. بنا به گفته قرآن کریم، وی از همه توانمندی‌های روزگار خویش، طبق افاضه الهی، بهره داشت:

«... وَ آتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا» (سوره کهف، آیه ۸۴) «و از هر چیزی وسیله ای بدو بخشیدیم».

باین‌حال، او برای مقابله با «یأجوج» و «مأجوج» فسادگر، پیشنهاد سدسازی را پذیرفت و راه تخریب و تهاجم را انتخاب نکرد! پس از پایان سدسازی نیز از قدرت و اراده پروردگار غافل نماند و طریقه ناسپاسی پیشه‌ن ساخت، بلکه گفت:

«هَذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبِّي» (سوره کهف، آیه ۹۸) «این رحمتی از جانب پروردگار من است».

پس قرآن کریم به ما می‌آموزد که در استفاده از نعمت‌های هستی راه درست را برگزینیم (جوادی آملی، ۱۳۸۶: ۱۴۳-۱۴۲). یعنی در تحقیق و پژوهش در حوزه فناوری‌های تسلیحاتی و نیز ساخت و کاربرد سلاح باید به دنبال اصلاح و نجات بود. وقتی که قرآن کریم دستور به آمادگی دفاعی و مجهز شدن به تسلیحات را صادر می‌کند، اشاره به هدف منطقی و انسانی

۱- راجع به داستان ذوالقرنین و سد و یأجوج و مأجوج (طباطبایی، المیزان، ج ۱۳: ۵۴۴-۵۲۳)

دارد، نه آنکه دستور دهد، ای مسلمانان لازم است به انواع سلاح‌های مخرب و کشتار جمعی مجهز شوید تا همه انسان‌ها را نابود کنید؛ اموال و سرزمین آن‌ها را ویران سازید. چرا که خاصیت این سلاح‌ها آن است که ایجاد صدمات شدید و بیش از اندازه با درد و رنج‌های غیر ضروری و بیهوده می‌نمایند (فلیک، ۲۰۰۹: ۷۰۴). زیرا اقدام دفاعی در اسلام «نه به‌خاطر فرمانروایی در زمین و کشورگشایی، و نه به‌منظور به‌چنگ آوردن غنائم و نه تهیه بازارهای فروش یا تملک منابع حیاتی کشورهای دیگر، یا برتری بخشیدن نژادی بر نژاد دیگر است؛ هدف یکی از سه چیز است: خاموش کردن آتش فتنه‌ها و آشوب‌ها که سلب آزادی و امنیت از مردم می‌کند و همچنین محو آثار شرک و بت‌پرستی، و نیز مقابله با متجاوزان و ظالمان و دفاع در برابر آنان است» (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴: ۲۵)

این چنین است که رهبر معظم انقلاب اسلامی^(مدظله‌العالی) در فرازی از پیام خود به مناسبت آغاز به کار نخستین کنفرانس بین‌المللی خلع سلاح و عدم اشاعه (۲۷ فروردین ماه ۱۳۸۹)، درباره یکی از مصادیق سلاح‌های غیرمتعارف، یعنی سلاح هسته‌ای اعلام کردند:

«به اعتقاد ما افزون بر سلاح هسته‌ای، دیگر انواع سلاح‌های کشتار جمعی، نظیر سلاح شیمیایی و سلاح میکروبی نیز تهدیدی جدی علیه بشریت تلقی می‌شوند. ملت ایران که خود قربانی کاربرد سلاح شیمیایی است، بیش از دیگر ملت‌ها خطر تولید و انباشت این‌گونه سلاح‌ها را حس می‌کند و آماده است همه امکانات خود را در مسیر مقابله با آن قرار دهد. ما کاربرد این سلاح‌ها را حرام، و تلاش برای مصونیت بخشیدن ابناء بشر از این بلای بزرگ را وظیفه همگان می‌دانیم» (پیام به اجلاس بین‌المللی خلع سلاح در تهران ۲۷ فروردین ۱۳۸۹).

عملکرد جمهوری اسلامی ایران در طول هشت سال دفاع مقدس مؤید این واقعیت است که جمهوری اسلامی به سلاح و تجهیزات نظامی صرفاً به‌عنوان ابزاری تدافعی می‌نگریست. چنان‌که به‌رغم اعمال ضدانسانی رژیم متجاوز عراق، همواره پایبندی خود را به موازین بین‌المللی اعلام داشته و بر مبنای مواضع اصولی خود که منبعث از ارزش‌های والا و تعالیم عالی اسلامی و آرمان‌های بشردوستانه و اصول اخلاقی و مطابق با موازین شناخته شده حقوق بین‌الملل است، قواعد حقوقی حاکم بر مخاصمات را به‌دقت اجرا گذاشته است.

جمهوری اسلامی ایران در طول جنگ تحمیلی، در برابر حملات عمدی و وحشیانه عراق

علیه نواحی مسکونی، از خود خویشتن‌داری بسیار نشان داد و از آغاز جنگ تا خرداد ۱۳۶۳، یعنی قریب چهار سال، از توسل به عمل متقابل که به موجب مقررات حقوق بین‌الملل شناخته شده است، خودداری کرد. ایران همواره از پیمودن همه راه‌ها برای مجبور ساختن عراق به رعایت قواعد حقوق بین‌الملل بشردوستانه^۱ دریغ نوزید. گزارش‌های متعدد خلبانان ایرانی حاکی است که به‌دفعات از بمباران اهداف استراتژیک و صنعتی، صرفاً به دلیل حضور مردم غیرنظامی، امتناع ورزیده‌اند و این نشانه‌ای از تعهد اسلامی و اخلاقی مسئولان و نظامیان ایران است.

ایران در رعایت ملاحظات انسان‌دوستانه و در جهت اجرای سیاست خود مبنی بر خودداری از گسترش جنگ به غیرنظامیان، پس از تقاضای دبیرکل سازمان ملل متحد در تاریخ ۱۳۶۳/۰۳/۱۹ برای توقف حملات به شهرها، فوراً موافقت خود را اعلام داشت و رژیم عراق بر اثر فشار افکارعمومی جهان و عمل متقابل ایران به پذیرش آن تن در داد. مع‌هذا رژیم عراق که از آغاز به اجرای این توافق راضی نبود و مکرراً به‌قصد خود دایره بر حمله به مناطق مسکونی به‌عنوان بخشی از تلاش‌های جنگی و تاکتیکی در استراتژی کلی جنگی خود اشاره کرده بود، به‌دفعات این توافق را نقض کرد و این در حالی بود که جمهوری اسلامی ایران از اقدامات تلافی‌جویانه علیه انسان‌های بی‌گناه خودداری می‌ورزید.

علاوه بر این، ایران در برابر کاربرد سلاح‌های شیمیایی توسط عراق در جبهه‌های جنگ، همواره خویشتن‌داری نشان داد و با وجود تأیید مکرر کاربرد این سلاح‌ها توسط عراق در مراجع بین‌المللی و محکومیت رژیم عراق، و به‌رغم عدم توانایی این مجامع در ممانعت از به‌کارگیری مجدد این سلاح‌ها و اجبار عراق به رعایت تعهدات مربوط، مع‌هذا ایران همچنان از استعمال این سلاح‌ها به لحاظ رعایت اصول و قواعد حاکم بر مخاصمات خودداری کرد (وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۶۷: ۱۰۳-۱۰۱).

۱- حقوق بین‌الملل بشردوستانه (International Humanitarian Law (IHL))، مجموعه قواعد حقوق بین‌المللی است که ضمن تعیین حقوق افراد انسانی و کشورها در مخاصمات مسلحانه، اعم از بین‌المللی یا غیر بین‌المللی، تکالیف افراد و کشورها را نیز در آن مخاصمات مشخص می‌کند. (ضمن آنکه) با محدودکردن صدمات و لطمات ناشی از مخاصمات مسلحانه و ممنوع کردن استفاده از برخی سلاح‌ها، از افراد نظامی و غیرنظامی و نیز اهداف غیرنظامی در مخاصمات مسلحانه حمایت می‌کند (ضیایی بیگدلی، ۱۳۸۰: ۲).

۴-۲- صلح و آمادگی دفاعی

باتوجه به اینکه اسلام در روابط خود با دیگران بر اصل صلح و زندگی مسالمت آمیز تأکید بسیار دارد؛ ممکن است این سؤال پیش آید که چرا در سوره انفال، آیه ۶۰ دستور بر حفظ آمادگی جنگی و تقویت بنیه دفاعی داده است؟ در پاسخ به این سؤال، باید گفت: اولاً مراد از صلح، هرگز به معنای سستی و خمودی، تسلیم و استسلام و کنارگذاشتن تسلیحات و در خواب غفلت فرورفتن نیست. بلکه باید امنیت، آسایش و آرامش حاصل از صلح را با بصیرت و حفظ آمادگی دفاعی در تمامی زمینه‌ها برای خنثی کردن هرگونه تهدیدات احتمالی دشمن، تضمین کرد و استمرار بخشید.

ثانیاً از نظر منطقی، فراهم کردن عده و افزایش نیرو و سلاح‌های جنگی و آمادگی نظامی، یکی از ضروریات و لوازم زندگی اجتماعی به شمار می‌آید. اسلام برای عملی ساختن رسالت خود، باید دارای قدرت کافی باشد. چه، به‌رحال محتوای پیام و رسالت اسلام با مطامع بسیاری نمی‌خواند. مراد از قدرت داشتن برای عملی ساختن رسالت، توسل به زور و ایجاد هراس و وحشت در دل مردم عادی نیست، بلکه مراد از آن، پیشگیری از خیال تجاوزی است که ممکن است در سر سایرین باشد و همان احترام و هیبتی است که به‌واسطه آمادگی در دل دیگران ایجاد می‌کند (برزنونی، ۱۳۸۴: ۱۴۷).

خداوند متعال پس از آنکه دستور آمادگی جنگی را با آیه شریفه: «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ...» (سوره انفال، آیه ۶۰) صادر کرد، در ادامه همین آیه، علت آن را نیز ذکر نموده و فرمود: «تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ...»، «تا به‌وسیله آن، دشمن خدا و دشمن خویش را بترسانید!»، زیرا وقتی دشمنان بدانند مسلمانان آماده مبارزه‌اند و همه‌گونه سلاح و تجهیزات دفاعی را در اختیار دارند و متجاوزان را پاسخ دندان‌شکن می‌دهند، اقدام به تعرض و تجاوز نمی‌کنند. در غیر این صورت، همان گونه که حضرت امام خمینی (رحمت‌الله علیه)

۱- سوره انفال، آیه ۶۱: «وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ»، «و اگر به صلح گراییدند تو (نیز) بدان گرای و بر خدا توکل نما که او شنوای داناست». همچنین سوره نساء، آیه ۹۰: «فَإِنْ اعْتَرَفْتُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَالْقَوَا إِلَيْكُمْ السَّلَامَ فَمَا جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا»، «پس اگر از شما کناره‌گیری کردند و با شما نجنگیدند و با شما طرح صلح افکندند (دیگر) خدا برای شما راهی (برای تجاوز) بر آنان قرار نداده است».

فرمودند: «مطمئناً غفلت از تقویت بنیه دفاعی کشور، طمع تهاجم و تجاوز بیگانگان و نهایتاً تحمیل جنگ‌ها و توطئه‌ها را به دنبال می‌آورد» (خمینی، ج ۲۱: ۱۱۸).

ثالثاً، حفظ آمادگی و ارتقای توان دفاعی یک عامل مهم در توازن قدرت است که در استراتژی معاصر از آن به بازدارندگی تعبیر می‌شود. یکی از راه‌های رسیدن به قدرت بازدارندگی، ارتقا و تقویت بنیه دفاعی کشور است که در برقراری صلح و امنیت مؤثر خواهد بود.

جمهوری اسلامی ایران آغازکننده جنگ نبود، بلکه چون جنگ بر وی تحمیل شد، از خود دفاع کرد. چنان‌که مقام معظم رهبری در این باره با تأکید بر اینکه «دشمن سبک‌سر و جاهل، ما را ضعیف پنداشت و به مرزهای ما حمله کرد و آتش جنگی هشت‌ساله و پر خسارت را برافروخت. ما باید آن‌چنان قوی باشیم که چنین پندار غلطی، دیگر در فکر هیچ جاهل قداره‌بندی نیاید و فکر تجاوز به ایران، برای همیشه دفن شود» (پیام به مناسبت نهمین سالگرد جنگ تحمیلی ۱۳۶۸/۰۶/۳۰) آن حضرت در مناسبتی دیگر در این باره فرمودند:

«ما هرگز جنگ طلب نبوده‌ایم؛ امروز هم نیستیم. اگر این همسایه نابخرد ما، جنگ را علیه ما شروع نمی‌کرد، ما سال‌های سال، با عراق هیچ جنگی نمی‌داشتیم. ما، در عین آنکه از جنگ بیزاریم و نمی‌خواهیم با کسی جنگ داشته باشیم، اما باید آماده دفاع باشیم و این آمادگی را همیشه حفظ کنیم. امروز البته به فضل شجاعت‌ها و رشادت‌های شما در میدان جنگ، دیگر کسی طمع در تجاوز به این آب‌وخاک نمی‌بندد. امروز همه فهمیده‌اند که ملت و نیروهای مسلح ایران، به‌گونه‌ای نیستند که بشود با آن‌ها شوخی کرد. با ملت ایران نمی‌شود شوخی کرد. همچنان که تجربه عراق نشان داد، تجاوز به این کشور و این آب‌وخاک، با ناکامی و بیچارگی متجاوز همراه خواهد بود. با این حال، آمادگی در مقابل هرگونه حادثه، وظیفه عمومی نیروهای مسلح است» (بیانات در جمع پرسنل پایگاه هوایی شهید بابایی اصفهان ۱۳۷۱/۰۷/۱۸).

۳- نتیجه‌گیری و پیشنهادها

امنیت به‌عنوان نخستین و مهم‌ترین نیاز فرد و اجتماع، از ضروریات هر جامعه و پایه و اساس هرگونه رشد و پیشرفت کشور و نیز مهم‌ترین عامل بقا و حفظ صیانت از خود محسوب می‌شود. یکی از مهم‌ترین راه‌های مقابله با تهدیدها و تأمین امنیت ملی، افزایش توان دفاعی و قدرت بازدارندگی کشور است.

یافته‌های این مقاله نشان می‌دهد که اسلام داشتن نیروی مسلح مقتدر و مجهز به مدرن‌ترین ابزارها و سلاح‌های نظامی هوشمند که وظیفه دفاع از حاکمیت، امنیت، استقلال و تمامیت ارضی کشور را در برابر هرگونه تهدید و تجاوز بر عهده داشته باشد، لازم و واجب می‌داند؛ چنان‌که این موضوع در نظام بین‌الملل دوران معاصر نیز واقعیتی بدیهی و انکارناپذیر است. چرا که تاکنون هیچ نهاد بین‌المللی قدرتمند و بی‌طرفی که بتواند از وقوع درگیری و مخاصمات مسلحانه جلوگیری نماید، وجود ندارد. از این رو، تهیه، تولید و انباشت سلاح و تجهیزات و امکانات موردنیاز مشروع، برای تشکیل نیروی مسلح مقتدر به‌منظور تأمین امنیت و دفع تجاوز و تنبیه و سر جای خود نشانیدن متجاوز و نیز برقراری توازن قوا بنا به دستور قرآنی یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر است.

جنگ تحمیلی نشان داد که عدم آمادگی نیروهای ایرانی در ماه‌های اول، به ازدست‌دادن بخش‌هایی از شهرهای مرزی منجر شد. اما با فرماندهی حضرت امام (رحمت‌الله علیه)، و به‌وجود آمدن تغییر جدی در توازن نظامی، پیروزی‌های درخشانی نصیب رزمندگان اسلام گردید. بر این اساس، با توجه به تجربیات به‌دست‌آمده از هشت سال دفاع مقدس، در عصر حاضر که دشمنان روزبه‌روز بر قدرت و توان تسلیحاتی خود می‌افزایند، نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران نیز وظیفه دارند که به‌منظور حفظ آمادگی و بهبود عملکرد خود، همواره متناسب با تحولات محیط و فناوری، حرکت به‌سوی فناوری‌های دفاعی برتر را در دستور مأموریت‌های سازمانی خود قرار دهند و به تقویت و توسعه صنایع دفاعی بپردازند. چنان که مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در این باره فرمودند:

«ما برای ارتش و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، تجهیزات فراهم می‌کنیم. ما نیروهای مسلح خود را تا آنجا که در وسع و قدرت ماست، با تمام توان تجهیز می‌کنیم» (سخنرانی در ستاد مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۰/۰۵/۰۹). «نیروهای مسلح جمهوری اسلامی باید قوی بشوند و قدرت دفاعی خود را بالا ببرند» (بیانات در مراسم اعطای نشان فتح به فرماندهان سپاه و ارتش در عملیات ظفرمندانۀ بیت‌المقدس، ۱۳۶۸/۰۷/۰۵).

البته:

«جمهوری اسلامی ایران، نیروهای مسلح خود را برای تعدی و تجاوز به هیچ ملتی و هیچ کسی نمی‌خواهد. در طول تاریخ که هیچ، در زمان حال شما ببینید در دنیا از سازمان‌های

مسلح برای چه هدف‌هایی استفاده می‌شود! جمهوری اسلامی ایران، نیروهای مسلح خود را ... در میدان دفاع از استقلال ملی، از هدف‌های والای ملت ایران، از شرف ملی، از هویت دینی و ایمانی به کار گرفته است ... ما به هیچ کشوری و به هیچ ملتی قصد تجاوز نداریم ... اما نیروهای مسلح باید پایه‌رکاب باشند. ما ابتدا کننده نیستیم؛ اما باید بیدار باشیم» (بیانات در مراسم اعطای سردوشی در دانشگاه افسری امام علی (علیه‌السلام)، ۱۳۷۸/۰۸/۰۹)

پیشنهادها:

- ۱- اگرچه کسب قدرت نرم به‌منظور پاسخگویی به تهدیدات نرم امری لازم و ضروری است، اما نباید از ارتقای توان قدرت سخت (تقویت و توسعه تجهیزات صنایع دفاعی) غافل شد.
- ۲- اقدامات اخلاقی و انسانی و رفتار قانونمند رزمندگان اسلام در هشت سال دفاع مقدس در عرصه بین‌المللی از طریق رسانه‌های شنیداری و تصویری ارائه شود.
- ۳- از پیش‌کسوتان عرصه دفاع که در طول هشت سال دفاع مقدس در ارتقای توانمندی‌های رزمندگان مجاهدت داشتند، در مناسبت‌های گوناگون تقدیر و شکر گردد.

منابع

۱. قرآن کریم.
۲. ابوالوفاء، احمد (۱۹۲۱/۱۰۱/۲۰۰۱ م.)، کتاب الاعلام بقواعد القانون الدولي و العلاقات الوليه في شريعه السلام (۱۰ جلدی)، قاهره: دار النهضه العربيه.
۳. ابن هشام، محمد (بی تا)، سيره النبويه، به اهتمام مصطفى سقاء و ديگران، بيروت: دار الاحياء التراث العربي اسلامي.
۴. اسلامي، عليرضا. (۱۳۸۵). امنيت در قرآن. فصلنامه علوم سياسي شماره ۳۳.
۵. آقابخشي، علي. (۱۳۷۵). فرهنگ علوم سياسي، تهران: مركز اطلاعات و مدارك علمي ايران.
۶. برزنوني، محمدعلي. (۱۳۸۶). اسلام: اصالت جنگ باصالت صلح؟ مجله حقوقی، شماره سی و سوم.
۷. بهزادی، حمید. (۱۳۸۸). اصول روابط بين الملل و سياست خارجي. تهران: دهخدا.
۸. بيليس، جان و ديگران. (۱۳۷۶). استراتژي معاصر: نظريات و خطمشی ها، ترجمه هوشمند ميرفخرایي، تهران: انتشارات وزارت امور خارجه.
۹. تقی زاده اکبری، علی. (۱۳۸۹). قوانين و مقررات جنگ و صلح در اسلام، قم: زمزم هدايت.
۱۰. جوادی آملی، آیت الله عبدالله. (۱۳۸۹). فلسفه حقوق بشر، قم: مركز نشر اسراء.
۱۱. جمر اسی فراهانی، علی اصغر. (۱۳۷۶). مفاهيم نظري امنيت ملی. تهران: مركز آموزش مدیریت دولتي.
۱۲. چمران، مهدی. (۱۳۷۳). ضرورت حفظ آثار جنگ. مجموعه مقالات چهارمین کنفرانس بررسی دفاع مقدس، تهران: بنياد حفظ و آثار و ارزش های دفاع مقدس.
۱۳. حرعاملی، محمد بن الحسن. (۱۶۱۲ ق.)، وسائل الشيعه الی تحصيل مسایل الشريعه، بيروت: دار الحياء التراث العربي.
۱۴. خدوری، مجید. (۱۳۸۸). جنگ و صلح در قانون اسلام. ترجمه سيد غلام رضا سعیدی، تهران: اطلاعات.

۱۵. دقیقی، حسین. (۱۳۷۸). مروری بر اندیشه‌های دفاعی حضرت امام خمینی (رحمت‌الله علیه). مجموعه مقالات همایش تبیین اندیشه‌های دفاعی حضرت امام خمینی (رحمت‌الله علیه)، ج ۱، تهران: انتشارات دفاع.
۱۶. دهخدا، علی‌اکبر. (۱۳۵۲). فرهنگ دهخدا. جلد ۲۷، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۱۷. روشندل، جلیل. (۱۳۷۶). امنیت ملی و نظام بین‌المللی، تهران: سمت.
۱۸. سبحانی، جعفر. (۱۳۷۶). فروغ ابدیت (تجزیه و تحلیل کاملی از زندگانی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، قم: دفتر تبلیغات اسلامی.
۱۹. سیاح، احمد. (۱۳۶۵)، فرهنگ بزرگ جامع نوین، عربی به فارسی، جلد ۱۰، تهران: انتشارات اسلام.
۲۰. سلیمانی خواه، نعمت‌الله. (۱۳۸۸). پیروزی در جنگ: آموزه‌های قرآن و سنت، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات دفاع مقدس.
۲۱. شریعتمدار جزایری، سید نورالدین. (۱۳۸۵). امنیت در اسلام. فصلنامه علوم سیاسی، سال نهم، شماره ۳۴.
۲۲. ضیایی بیگدلی، محمدرضا. (۱۳۸۰)، حقوق جنگ (حقوق بین‌الملل مخاصمات مسلحانه)، تهران، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
۲۳. طباطبایی، سید محمدحسین. (بی تا)، تفسیر المیزان، ترجمه سید محمدباقر موسوی همدانی، قم: دفتر انتشارات اسلامی.
۲۴. عمید زنجانی، عباسعلی. (۱۳۶۷)، فقه سیاسی، جلد ۳، حقوق بین‌الملل اسلام، تهران: امیرکبیر.
۲۵. عمید زنجانی، عباسعلی (۱۳۸۳)، فقه سیاسی جلد ۵، حقوق و قواعد مخاصمات مسلحانه در حوزه جهاد اسلامی و حقوق بین‌الملل اسلام، تهران: امیرکبیر.
۲۶. قائمی، علی. (۱۶۲۹ ه.ق)، در مکتب محمد رسول‌الله، قم، ناشر مؤلف.
۲۷. کاظمی، سید علی‌اصغر. (۱۳۷۳). روابط بین‌الملل در تنوری در عمل، تهران: قومس.
۲۸. محقق داماد، سید مصطفی (۱۳۸۳). حقوق بشر دوستانه بین‌المللی رهیافت اسلامی، تهران: مرکز نشر علوم اسلامی.
۲۹. محمودی میمند، غلامرضا. (۱۳۹۰). تأثیرات جهانی شدن بر امنیت جمهوری اسلامی

ایران، تهران: امیرکبیر.

۳۰. مطهری، حمیدرضا. (۱۳۸۵)، سیره امنیتی امیرالمؤمنین امام علی (علیه السلام). فصلنامه علوم سیاسی، سال نهم، شماره ۳۳.
۳۱. مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۷۶)، تفسیر نمونه، تهران: دار الکتب الاسلامیه.
۳۲. موسوی خمینی، سید روح الله، مجموعه رهنمودهای امام خمینی (رحمت الله علیه)، صحیفه نور (۲۲ جلدی)، تهران: مرکز مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی.
۳۳. میرزایی، علی اکبر. (۱۳۸۹). ترجمه نهج الفصاحه، قم: انتشارات چاف.
۳۴. واقدی مغازی، محمد بن سعد. (۱۴۰۵ ق)، المغازی، جلد ۳، قم: دانش اسلامی.
۳۵. وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۹۷). تحلیلی بر جنگ تحمیلی رژیم عراق علیه جمهوری اسلامی ایران. جلد دوم، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی.
۳۶. ولایتی، علی اکبر. (۱۳۷۶)، تاریخ سیاسی جنگ تحمیلی عراق علیه جمهوری اسلامی ایران، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
۳۷. هالستی، کی. جی. (۱۳۷۶). مبانی تحلیل سیاست بین الملل، ترجمه بهرام مستقیمی و مسعود طارم سری، تهران: انتشارات وزارت امور خارجه.
38. Bledsoe, Robert L. and Boczek, Boleslaw A(1987), The International Law Dictionary, ABC-CLIO, Santa Barbara California, Oxford, England.
39. Henry Campbell(1968), Black Law Dictionary, St. Paul, Mina: West Publishing.
40. Yoarm Dinstein(1988), War, Aggression and self Defence, Cambridge Grotious Publications Limited.
41. Fleck, Dieter(2009), the Handbook of International Humanitarian Law, Oxford University press.
42. <http://www.leader.ir>.